

AKADEMİ ÜYESİ W. RADLOFF (1837–1937)*

A. N. Samoyloviç

- Yüz yıl önce, 18 Ocak 1837’de, Friedrich Wilhelm Radloff [Vasiliy Vasilyeviç Radlov] dünyaya geldi. Netice itibarıyla Akademi üyesi payesine erişen Radloff, Akademi üyesi W. W. Barthold’un [1869–1930] değerlendirmesiyle “dünya çapında birinci sınıf bir bilgin”, Akademi üyesi S. F. Oldenburg’un [1863–1934] ifadesiyle ise “Türk filolojisinin kurucusudur”.

Türklük bilimi, ülkemizde ve yurt dışında, hâlâ daha gelişmesini, Akademi üyesi Radloff’un SSCB’deki Türk halklarından derlediği çok miktardaki dil bilimi ve halk bilimi malzemesine binaen sürdürmektedir. Gayretli bilgin Radloff’un 1800’lerin ikinci yarısında, Asya’ya yaptığı fedakâr seyahatlerin ürünü olan bu malzemedeki günümüzde, Birliğimizin millî cumhuriyetlerindeki (Yakutistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kırım vd.) millî sözlükleri, dil bilgisi kitaplarını hazırlayanlar ve yeni millî edebî dilleri vücuda getirenler istifade etmektedir.

Sovyetler Birliği, Radloff’un yayımlanmış ve müsvedde hâlinde kalmış birbirinden kıymetli akademik çalışmalarının toplamını elinde bulundurmakta ve Sovyet bilginler de onun Türklük bilimi araştırmalarını yeni esaslar üzerinde, ara vermeksizin sürdürmektedir.

Radloff Berlin’de doğmuş, yüksek tahsilini yine burada almış ve dönemin en tanınmış dil bilginlerinin öğrencisi olmuştur: Franz Popp [Bopp, 1791–1867], August [Friedrich] Pott [1802–1887], Steinthal [Heymann, 1823–1899], Doğu bilimci Schott [Wilhelm, 1807–1889], coğrafya uzmanı Carl Ritter [1779–1859]. Radloff’un hocalarından Pott, Gobin’in [Joseph Arthur de Gobineau, 1816–1882] ırka dayalı teorisine itiraz eden bir çalışmanın sahibidir ve bu teori, Faşist çılgın-

* Akad. A. N. Samoyloviç, “Akademik V. V. Radlov (1837–1937)”, *Vestnik Akademii Nauk SSSR*, 1937, 1. S, 124–125. Türkiye Türkçesine Serdar Karaca tarafından çevrilen söz konusu metindeki yay ayrıçlar yazara, köşelilerse çevirene aittir.

Акад. А. Н. Самойлович

АКАДЕМИК В. В. РАДЛОВ (1837—1937)

Сто лет тому назад, 18 января 1837 г., родился Василий Васильевич Радлов, впоследствии академик, «первоклассный — по отзыву акад. В. В. Бартольда — мировой ученый», «основатель — по выражению акад. С. Ф. Ольденбурга — тюркской филологии».

Капитальные собрания лингвистических и фольклорных материалов акад. В. В. Радлова по тюркским народам СССР поныне остаются фундаментом, на основе которого продолжает развиваться тюркология в нашей стране и за ее пределами. Этими материалами, явившимися результатом самоотверженных путешествий по Азии во второй половине XIX в. ученого-энтузиаста В. В. Радлова, пользуются в настоящее время в национальных республиках нашего Союза (в Якутии, Казахстане, Киргизии, Крыму и других) авторы новых национальных словарей, грамматик, творцы новых национальных литературных языков.

Советский Союз обладает ценнейшим собранием изданных и неизданных научных трудов В. В. Радлова и советские ученые на новых основах непрерывно продолжают тюркологические исследования В. В. Радлова.

В. В. Радлов родился в Берлине, высшее образование получил там же, его учителями были известнейшие лингвисты того времени: Франц Попп, Август Потт, Штейнталь, востоковед Шотт, географ Риттер. Один из университетских учителей Радлова, проф. Потт посвятил особый труд [125] опровержению расистской теории Гобино, которая (времена меняются) в наши дни фашистского безумия, наоборот, всемерно поддерживается и культивируется современными «учеными» Германии.

Посвятив себя востоковедению, юный Радлов в 1858 г. переселился навсегда в Россию и через год занял место учителя немецкого и латинского языков в центре золотой промышленности Алтая — г. Барнауле, приступив к изучению языков, быта и фольклора коренного населения Алтая и прилегающих частей Сибири и Средней Азии.

Все 60 лет своей научной деятельности он провел в нашей стране. Около 12 лет он работал на Алтае, около 12 лет в Казани, где занимал пост инспектора школ местных национальностей. После избрания в 1884 г. в академики, он переселился в Петербург.

Один из ближайших сотрудников акад. В. В. Радлова по музею антропологии и этнографии Академии Наук и его биограф, проф. Л. Я. Штернберг справедливо утверждал, что В. В. Радлов « всю свою долгую жизнь посвятил научному возвеличению своей новой родины — России », в которой — необходимо прибавить — он энергично работал как во время мировой войны, так и после Великой пролетарской революции.

В. В. Радлов умер в преклонном возрасте, в 1918 г., в Ленинграде от гриппа, до последних часов своей жизни не прекращая научной работы.

Официальная германская наука XX в. относилась к его научной деятельности недружелюбно, что особенно ярко проявилось в злобных критических нападениях на В. В. Радлова недавно умершего Банга.

Среди капитальных трудов В. В. Радлова, не утративших своего научного значения поныне, назовем: семь томов «Образцов народной литературы тюркских племен» Сибири, Средней Азии, Крыма (заслуживающая переиздания библиографическая редкость); четыре объемистых тома «Опыты словаря тюркских диалектов»; Атлас древностей Монголии, воспроизводящий оригиналы древнейших памятников тюркского языка VIII в. нашей эры; обширную серию изданий памятников литературного уйгурского языка IX и последующих веков, из раскопок 5 Синьцзянской провинции Китая; сравнительную фонетику тюркских языков с опытом их классификации; очерки этнографии народов Сибири и Средней Азии по дневникам и письмам в двух томах на немецком языке под заглавием «Из Сибири» (заслуживают издания в русском переводе); описание археологических находок при раскопках на Алтае.

С 1868 г. В. В. Радлов сотрудничал в изданиях нашего Географического общества и с 1886 г. состоял его членом. Он был некоторое время директором Азиатского музея Академии Наук, преобразованного в 1931 г. в Институт востоковедения. Исключительно велика заслуга акад. В. В. Радлова перед Музеем этнографии и антропологии Академии Наук, директором которого он состоял с 1894 г. до смерти. Из двух, тесно набитых этнографическими предметами зал В. В. Радлов превратил этот музей в одно из мировых этнографических учреждений.

В результате настойчивых хлопот В. В. Радлова в царское время были возвращены из сибирской ссылки и допущены к работе в музеях Ленинграда политические ссыльные: Клекенц, Штернберг, Пекарский и др.

По инициативе акад. В. В. Радлова в начале XX в. была организована международная ассоциация по изучению Средней и Восточной Азии и ее центральный орган — Русский комитет по изучению Средней и Восточной Азии. Ассоциация и ее Русский комитет внесли крупнейший вклад в мировую науку о человеческой культуре Азии.

Столетие рождения акад. В. В. Радлова отмечается специальной сессией ряда институтов Академии Наук СССР и других научно-исследовательских учреждений, которая состоится в марте и будет посвящена заслушанию докладов лингвистических, фольклорных, этнографических, археологических и исторических, связанных с научными трудами акад. В. В. Радлова. Доклады эти составят сборник памяти В. В. Радлова. Сессия обсудит также вопросы издания трудов одного из крупнейших основателей тюркологии.

lığın hüküm sürdüğü şimdilerde dünya genelinde destek bulmakta ve çağdaş Alman “bilginler” tarafından yayılmaktadır.

Kendisini Doğu bilimine adayan genç Radloff, 1858’de Rusya’ya temelli yerleşmiş; bir yıl sonra Altay’ın altın üretim merkezi Barnaul şehrinde Almanca ve Latince öğretmenliğine başlamış; Altay’ın yanı sıra Sibirya ve Orta Asya’nın yakın yörelerindeki yerli halkın dillerini, yaşayışını ve halk bilgisini araştırmaya koyulmuştur.

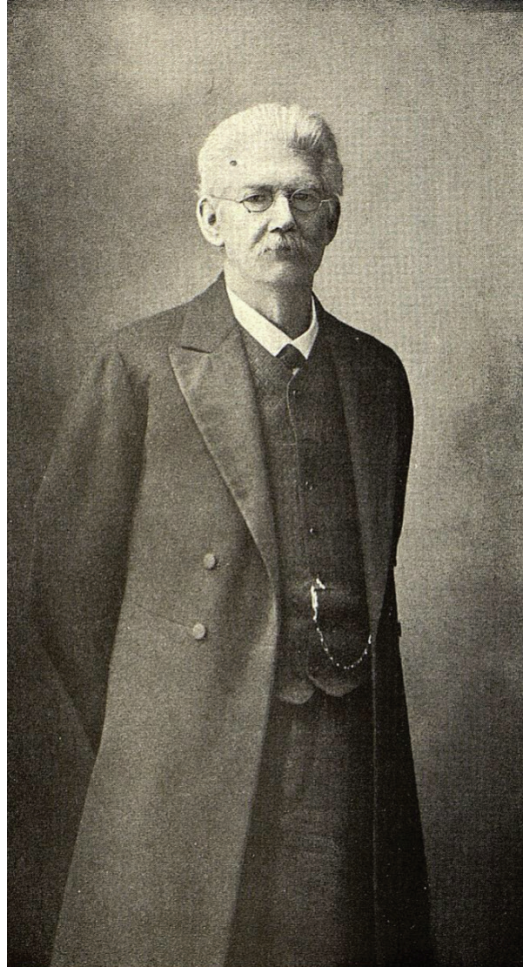
Radloff, 60 yıllık bilim faaliyetinin tamamını ülkemizde geçirdi. Yaklaşık 12 yıl Altay’da çalışmış, yine yaklaşık 12 yıl Kazan’da yerli milliyetlerin okullarına yönelik müfettişlik yapmış ve 1884’te Akademiye seçildikten sonra Peterburg’a yerleşmiştir.

Bilimler Akademisi Antropoloji ve Etnografya Müzesindeki yakın mesai arkadaşı olan ve aynı zamanda onun biyografisini de hazırlayan Prof. L. Ya. Şternberg [Lev Yakovleviç Sternberg, 1861–1927], Radloff’un “uzun ömrünün tamamını yeni vatanı Rusya’daki bilimin gelişmesine adadığını” söylemekle haklıdır ancak onun bu yeni vatanında, hem I. Dünya Savaşı yıllarında hem de Ekim Devrimi’nden sonra faal bir şekilde çalıştığını eklememiz gerekir.

Radloff, ihtiyarlık yıllarında, 1918’de Leningrad’da gripten öldü ve ömrünün son saatlerinde bile bilimle meşgul oldu.

1900’lerin resmî Alman bilimi onun bilim faaliyetine hasmane bir şekilde yaklaştı ve bu, yakın bir zamanda ölen Bang’ın [Wili Bang-Kaup, 1869–1934] tenkit hücumlarında bariz bir şekilde ortaya çıktı.

Radloff’un bugün dahi akademik değerini yitirmeyen büyük çalışmaları arasında şunları sayabiliriz: yedi ciltlik Sibirya, Orta Asya ve Kırım’daki “Türk Halklarının

W. Radloff. Kendisinin 50. bilim yılına (1859–1909) ithaf edilen Jivaya Starina dergisinin 1909 tarihli (XVIII. yıl) II-III. sayısından.

Halk Edebiyatından Örnekler” [Obraztsiy narodnoy literaturiy tyurkskih plemyon] (yeniden basılmaya layık nadir eser); hacimli dört ciltlik “Türk Lehçeleri Sözlüğü Teşebbüsü” [Opıt slovary tyurkskih dialektah]; MS 700'lere ait Türk dilinin en eski yadigârlarının tıpkıbasımını ihtiva eden Moğolistan abideleri atlası [Atlas der Alterthümer der Mongolei]; Çin'in Sincan bölgesindeki kazılarda bulunan 900'ler ve sonraki asırlara ait edebî Uygur diline ait yadigârların hacimli neşirleri; Türk dillerinin karşılaştırmalı ses bilgisi -bu dillerin tasnif teşebbüsünü de içeriyor-; günlük ve mektupların meydana getirdiği ve Sibiryâ ile Orta Asya halklarının etnografyasına dair notları içeren iki ciltlik Almanca “Sibiryâ'dan” [Aus Sibirien] (Rusça neşre layık); Altay'daki kazılardan çıkan arkeoloji buluntularının tasviri.

Radloff, 1868'den başlayarak Coğrafya Cemiyetimizin neşriyat çalışmalarına katkı sağlamış, 1886'da ise Cemiyetin üyesi olmuştur. 1931'de Doğu Bilimi Enstitüsüne dönüştürülen Bilimler Akademisi Asya Müzesinin bir süre müdürlüğünü yapmıştır. Radloff'un 1894'ten ölümüne kadar müdürlüğünü yaptığı Bilimler Akademisi Antropoloji ve Etnografya Müzesindeki hizmeti ise kesinlikle çok büyüktür. Radloff, etnografya malzemelerinin sıkış tepiş doldurulduğu iki salonu dünya çapında bir etnografya kuruluşuna dönüştürdü.

Siyasi sürgünler, Radloff'un ısrarlı uğraşları neticesinde Çarlık zamanında Sibiryâ sürgününden geri getirilmiş ve Leningrad müzelerinde işe alınmıştır: Klements [Dmitriy Aleksandroviç, 1848–1914], Şternberg, Pekarskiy [Eduard Karloviç, 1858–1934] vd.

Александр Николаевич Самойлович

Radloff'un öğrencisi ve mesai arkadaşı A. N. Samoyloviç. Kendisine ithaf edilen Tyurkologičeskiy Sbornik 1974'ten (Nauka, Moskova 1978).

Radloff'un teşebbüsüyle 1900'lerin başında Milletlerarası Orta ve Doğu Asya Araştırmaları Birliği ve onun temel birimi, Rus Orta ve Doğu Asya Araştırmaları Komitesi kuruldu. Birlik ve ona bağlı Rus Komitesi, dünya bilimine Asya'nın beşeri kültürü yönünden muazzam bir katkı sağladı.

Radloff'un doğumunun 100. yılı, SSCB Bilimler Akademisine bağlı birkaç enstitü ve başka akademik kuruluşların düzenleyeceği özel oturumlarla anılacak. Mart ayında tertip edilecek bu oturumlarda Radloff'un akademik çalışmalarıyla ilişkili tarih, arkeoloji, etnografya, halk bilimi ve dil bilimi alanlarında tebliğler sunulacak. Bu tebliğlerle de Radloff anısına armağan kitap meydana getirilecek. Oturumlarda Türklük biliminin en büyük kurucularından birinin çalışmalarının basılması meselesi de ele alınacak.